

LA CANONITZACIÓ DE FRANCESC FONTANELLA (1622-1681)

Eulàlia MIRALLES
Universitat de València
Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana*

Per més que avui en dia és comú sentir a parlar de Francesc Vicent Garcia i de Francesc Fontanella com a màxims representants de la poesia barroca, la nostra tradició literària ha estat tradicionalment poc amable amb ells. Es tracta d'un notable error, majúscul, que fa temps que (bona part de) l'acadèmia mira de resoldre però que costa que cali en (alguns representants de) l'acadèmia i en l'imaginari col·lectiu, en la societat.¹ El problema de fons no ve dels poetes i dramaturgs en qüestió, que són excel·lents, sinó de la percepció sobre el període, l'edat moderna, que encara arrossega la maleïda etiqueta de la Decadència, reconvertida en altres llufes d'una magnitud equivalent, com ara els Segles Foscós.² Només s'ha de fer un exercici quantitatiu, de pes, a partir de la nova *Història de la literatura catalana* dirigida per Àlex Broch, per saber si la literatura catalana moderna ha superat l'estigma del seu (mal)nom històric: tres volums per a la literatura medieval, un sol volum per a la literatura moderna... i així anar fent. És clar que la literatura catalana antiga interessa (en la mesura que pot arribar a «interessar» la literatura en la societat en què vivim), però interessa el que interessava ara fa cent anys, l'edat mitjana. De fet, han canviat les formes però no sempre s'ha transmutat el fons: s'ha passat de dir Decadència a no dir-ho, perquè és científicament insalvable (i políticament incorrecte), però continua latent la idea, encara que no es digui en veu alta, que els autors d'aquesta època que escriuen en llengua catalana són pocs i no gaire bons. Hi ha altres evidències que ho confirmen i que clamen al cel: en el temari per a les oposicions a l'ensenyament secundari a Catalunya hi ha un únic tema dels setanta-un previstos dedicat a la literatura catalana moderna (contra set, si ens atrevim a fer una comparativa, per a la medieval);³

*L'article s'inscriu en la línia de recerca del projecte FFI2015-70095-P; de la xarxa UV-SFPIE-GER18-851069. Vull agrair a A. Rossich, P. Valsalobre, M. Sogues, M. Castaño, V. Zaragoza i A. Garcia la lectura d'aquestes pàgines i les seves observacions.

1. Veg. Martínez Gil 2010.
2. Va ser el 2007 a la Fira de Frankfurt. Tot i que més val pensar que la «nova» etiqueta va ser establerta amb bona intenció, els resultats van ser, no cal dir-ho, igualment demolidors.
3. «Temari de l'especialitat de llengua catalana i literatura del cos de professors d'ensenyament secundari»; DOGC núm. 2031, ordre del 16 de març de 1995. El capítol de moderna, desenvolupat al manual que s'usa per a preparar les oposicions, s'ha de revisar urgentment (Albiach *et al.* 2007: 230-247).

els alumnes, quan arriben a la universitat per estudiar filologia catalana, amb sort han sentit a parlar de Garcia i han llegit el poema «A una dama de cabell negre...», però de Fontanella no en saben ben bé res. I es tracta d'estudiants interessats en la nostra llengua i la nostra cultura, que coneixen autors medievals i contemporanis. Tot plegat és un peix que es mossega la cua, una tendència difícil de trencar i que demana temps i esforços de molta mena. Com pot anar bé una tradició que oculta, o renega, de tres segles i mig de literatura? Perquè, tot sigui dit, en la literatura en català l'edat moderna s'allarga ben bé fins als anys cinquanta del segle XIX.

És clar que s'ha de seguir insistint en la necessitat de no menysvalorar o ignorar tres segles llargs de cultura escrita en llengua catalana (i en castellà i llatí), però també que s'ha de facilitar l'accés a uns textos que no sempre són prou assequibles o no ho són en les condicions adequades. És per això que ara fa una mica més de deu anys, el 2006, es va forjar el projecte d'edició de l'obra completa de Francesc Fontanella, que s'ha materialitzat gràcies a l'equip Nise (<www.nise.cat>) i a diversos projectes estatals amb seu a la Universitat de Girona dirigits per Albert Rossich i Pep Valsalobre (BFF2002-02561; FFI2009-09630/FILO; FFI2012-37140/FILO; FFI2015-70095-P), i que ha buscat actuar en tres línies específiques: investigació, formació i divulgació. L'equip de recerca, format actualment per dotze professors i investigadors de les universitats de Girona, València, Oberta de Catalunya, Barcelona, Roma-Tre, Wyoming i Calgary,⁴ i dirigit per Pep Valsalobre, compta amb la col·laboració puntual d'altres col·legues.

La primera línia, la investigació, sosté les altres dues i té com a punt de partida el col·loqui *Francesc Fontanella en el seu temps*, celebrat l'octubre de 2006 a la Universitat de Girona. El resultat van ser dues publicacions monogràfiques (Valsalobre / Sansano 2006; Sansano / Valsalobre 2009) que van permetre fer un tomb als estudis fontanellans i marcar els passos a seguir: es feia absolutament necessària una nova edició de l'obra poètica i dramàtica després de les de Maria Mercè Miró, que havien quedat obsoletes per diverses raons (errors en la tria dels manuscrits base, lectures errònies dels testimonis, desconeixement d'alguns manuscrits, etc.); i, paral·lelament i alhora, era imprescindible reconduir velles vies d'estudi i encetar-ne de noves (transmissió, estructura del corpus poètic, fonts, biografia, etc.).

Així, i per primera vegada en la nostra tradició, s'emprenia l'edició crítica d'una obra completa en format electrònic i de manera col·lectiva, amb la participació de professors i doctorands de diverses universitats (Sogues / Valsalobre 2017). El procés d'edició es va posar en marxa el 2012, amb la poesia, i avui ja són a l'abast del lector cap a dues-centes composicions, en vers i en prosa (Fontanella 2017); la previsió és que tota l'obra poètica i dramàtica de Fontanella estigui editada críticament a finals de 2020. De resultes de la feina feta fins ara, l'editorial Barcino ha mostrat interès per publicar en format paper, un cop acabada, l'edició crítica de l'obra completa a la col·lecció «Els Nostres Clàssics» (Sèrie Moderna); cas que es materialitzi, serà la primera vegada que vegi la llum en aquesta col·lecció un text seguint els criteris de regularització de les grafies esta-

4. En són membres: Kenneth Brown, Marta Castaño, Conxita Domènech, Narcís Figueras, Anna Garcia Busquets, Gaston Gilabert, Giuseppe Grilli, Eulàlia Miralles, Albert Rossich, Marc Sogues, Pep Valsalobre i Verònica Zaragoza.

blerts per Rossich (2006), que són els que hem seguit per a l'edició de Fontanella. Tot plegat dona compte del fet que, malgrat algunes reticències inicials, sortosament superades, va quallant la convicció que aquest és el millor sistema per a l'edició crítica quan es presenten diversos sistemes gràfics amb variants no autògrafes, perquè respecta els trets prosòdics, morfològics, sintàctics i lèxics dels textos, i no traeix la llengua antiga. Per a l'edició, s'han repartit els textos entre els membres del projecte, que elaboren una primera proposta de fixació del text i d' anotació que després és discutida en sessions presencials; també es posen en comú altres aspectes fonamentals: *stemma codicum*, tractament de solucions gràfiques, anotació lingüística i cultural, etc. Les sessions de treball conjuntes són molt habituals, almenys una cada trimestre.

De moment, una solució com l'edició crítica en format electrònic permet, per una banda, oferir diversos recorreguts de lectura: erudit o adreçat a un lector mitjà —amb o sense aparat de variants i comentaris a l'aparat; notes de comprensió; resum en prosa amb la interpretació del text; mètrica; justificació del testimoni base; rúbriques dels testimonis; bibliografia i materials audiovisuals—; i, per una altra, posar a disposició del domini públic, en un entorn web i amb la possibilitat de ser compartida en les xarxes socials, la feina feta a mesura que s'enllesteix —però que, com a conseqüència dels avenços en la recerca, pot ser modificada si convé.

És clar que l'edició crítica que està en curs hauria de ser la base sobre la qual descansen els futurs estudis que es puguin fer sobre Fontanella, atesa la poca fiabilitat de les edicions anteriors. Confiem que la historiografia literària ho consideri així. Amb tot, en paral·lel al procés de fixar els textos s'ha emprès una sistemàtica feina de revisió crítica de l'obra fontanellana: a més dels dos volums monogràfics esmentats que són conseqüència del congrés de 2006, es troben en premsa el miscel·lani *Fontanella polièdric. Poesia barroca i transmissió* (Zaragoza / Valsalobre [en premsa]) i quatre dossiers sobre literatura i arts que són el resultat de la col·laboració dels membres del projecte amb investigadors externs.⁵ En uns i altres es recullen les darreres aportacions sobre la producció del poeta i dramaturg. A més d'aquests reculls, des de 2006 s'han publicat o es troben en premsa cap a una cinquantena de treballs en revistes científiques (*Caplletra; Els Marges; Scripta; Estudis Romànics; Revista de Catalunya; Mirmanda; eHumanista; Archivum Fratrum Praedicatorum; Catalan Review; Revista de Cancioneros y Manuscritos; Zeitschrift für Katalanistik*; etc.), actes de congressos i llibres d'especialitat. (Fer-ne una llista aquí no és operatiu; l'interessat pot consultar la pàgina web de Nise i els perfils dels in-

5. El col·loqui *Les confluències artístiques en la literatura barroca*, celebrat a la Universitat de Girona els dies 1-3 de març de 2017, es va dedicar a les pràctiques artístiques del xvii que, d'una manera o d'una altra, s'hibridaven amb la literatura, en l'àmbit català concretament i hispànic en general, i amb el rerefons inexcusable de la figura de Francesc Fontanella. El resultat de tot plegat són quatre monogràfics, en què han col·laborat els participants en la trobada i altres investigadors convidats, que han d'aparèixer al llarg d'aquest 2018: «Aspectes de la confluència de l'art i la literatura en el barroc català» al *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, dedicat pràcticament tot ell a Fontanella i coordinat per P. Valsalobre; «Cantar i contar la història en el barroc» a *Manuscrits. Revista d'història moderna*, coordinat per A. Rossich; «Poesia cantada i teatre a la Catalunya del barroc i el seu context cultural» a *Scripta. Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, coordinat per G. Gilabert; i «Literatura i imatge. Dos miralls per a una realitat» a *eHumanista*, coordinat per E. Miralles.

vestigadors del projecte a academia.edu i researchgate.com, on els trobarà majoritàriament disponibles). Els estudis sobre la lírica i la dramaturgia fontanellana es poden completar amb les aportacions d'altres equips de recerca sobre literatura catalana moderna, com per exemple les del grup Mimesi,⁶ que treballa en línies convergents amb les que desenvolupa Nise.

Les línies bàsiques de recerca de l'equip Nise han estat, a grans trets: estudi de la biografia de Fontanella i del context familiar, cultural i polític, amb algunes novetats remarcables, com ara la data de la seva mort, l'activitat com a militar en el setge de Barcelona durant la Guerra dels Segadors, la participació en les festes de la reina del Catay de 1647, la concreció de les seves estades a la cort francesa, etc.; estudi de la transmissió de la seva obra, que ens ha permès, entre d'altres coses, identificar el manuscrit de la Biblioteca Lambert Mata de Ripoll com a una còpia d'un cançoner d'autor o descobrir que el millor testimoni per a l'edició del seu teatre és segurament un manuscrit tardà, de mitjan segle XIX; delimitar els cicles de la poesia fontanellana, redimensionar-ne la importància i assajar-ne datacions (p. ex.: les poesies a Gileta, les giletetes, no són només de l'època de joventut); estudi de les fonts, que han evidenciat un coneixement escolar dels clàssics i que l'autor estava al dia de les novetats hispàniques, italianes i —aquesta és una (relativa) sorpresa— franceses; estudi dels criptònims i possible identificació amb persones de carn i ossos (p. ex., de Manuel Guiamet, Guidèmio; o descartar que Nise sigui la seva primera dona, Helena Serra, i que l'Elisa d'alguns poemes sigui la segona esposa, Estàsia d'Ardena); establir les connexions de la seva obra literària amb altres arts: la música, que sabem que acompanyava alguns dels seus poemes i el teatre, la pintura i més concretament les natures mortes, l'estètica de les quals deixa petja en les seves cartes literàries; fer anàlisis de conjunt, per primera vegada, d'alguns gèneres, com ara els emblemes o la poesia preliminar; i un llarg etcètera. La recerca s'ha beneficiat de la generositat d'altres investigadors, que han col·laborat amb nosaltres en publicacions i congressos o que ens han fet arribar desinteressadament dades que ignoràvem; p. ex., ara fa tot just sis mesos que Sylvain Chevauché ens fornïa el document que permet situar la mort de Fontanella el 9 d'octubre de 1681.⁷

Amb la voluntat de fer conèixer de primera mà l'evolució de la investigació en àmbit acadèmic, s'han celebrat tres *workshops* específics dedicats a Fontanella en els últims quatre anys: *La transmission poétique de Francesc Fontanella / La transmissió poètica de Francesc Fontanella* (Universitat de Perpinyà Via-Domítia, març de 2014); *Fontanella polièdric*, organitzat pel Grup d'Investigació LLiCValsOR (Universitat de València, juliol de 2015); i *Un poeta restaurato, un trovatore barocco: Francesc Fontanella e la trasmissione della sua lirica* (Universit  degli Studi Roma-Tre, febrer de 2017). En el mateix sentit, des de 2014 hem estat convidats a impartir diverses sessions en seminaris i jornades orientades als investigadors, en els centres on desenvolupem la nostra recerca (*Seminari de Recerca de la UdG*) o aliens (*III Jornades sobre edició de textos literaris catalans*, Institut d'Estudis Catalans), sobre la problem tica de l'edició crítica de Fontanella, l'edició electrònica, poesia i música, les giletetes i les cartes poètiques.

6. Les més destacades, a <<http://stel.ub.edu/mimesi/>>.

7. Veg. Valsalobre, en aquest mateix volum.

Paral·lelament, s'ha dut a terme una important tasca d'internacionalització de la recerca amb l'assistència a congressos internacionals de catalanística, hispanística i l'àmbit de les humanitats en general, especialment a partir de 2010, quan els estudis fontanellans ja havien començat a prendre una certa entitat; hem participat, amb ponències, comunicacions o taules rodones, un o diversos membres de l'equip, en solitari o a quatre mans, en un bon nombre de trobades científiques a Barcelona, València, Alacant, Girona, Burgos, Perpinyà, Roma, Torí, Verona, Bamberg, Leeds, Saint Andrews, Durham, etc.⁸ L'exposició, a casa nostra i a l'exterior, de la feina feta o en procés, ha permès establir un *feedback* amb investigadors d'altres períodes i disciplines enormement enriquidor, i ampliar la nostra xarxa de col·laboradors, així com la difusió de l'obra de Fontanella i de la tasca de l'equip investigador més enllà de les nostres fronteres.

Pel que fa a la formació, la segona de les tres potes d'aquest projecte, s'ha volgut incidir especialment en els estudis universitaris, que és on es formen els futurs docents de literatura catalana. Al cap i a la fi, en ells recau la responsabilitat d'invertir la visió que encara ara es té, en alguns àmbits, d'aquests segles. Per aquesta raó s'han materialitzat una sèrie de propostes de renovació dels continguts curriculars, amb un objectiu clar: presentar un discurs desacomplexat sobre tres-cents anys de literatura catalana, reivindicar en positiu la castellanització de la llengua literària com un element de modernitat i un revulsiu, i establir els llaços entre els autors dels diferents territoris de l'àrea lingüística catalana; per tot plegat, la poesia barroca —i més concretament la de Fontanella, com també la de Garcia— és un model esplèndid. Aquestes propostes han pres cos a través d'una sèrie de manuals universitaris de l'especialitat (Valsalobre / Rossich 2007, Rossich / Valsalobre 2011) o de matèries afins (Miralles / Valsalobre 2013), guies crítiques (Rossich 2011) o reculls d'estudis (Miralles 2010). És clar que alguns d'aquests treballs ja

8. Vet aquí els més remarcables: *Col·loqui Internacional Del Tractat dels Pirineus [1659] a l'Europa del segle XXI: un model en construcció? / Colloque International Du Traité des Pyrénées [1659] à l'Europe du XXIe siècle: un modèle en construction?*, Barcelona / Perpinyà, juny de 2009; *XVIII Simposio de la Sociedad Española de Literatura General y Comparada*, Universitat d'Alacant, setembre de 2010; *Coloquio Internacional de Literatura en la Guerra de los Treinta Años*, Universitat de Girona, novembre de 2010; *XII Congrès d'Història de Barcelona «Historiografia Barcelonina. Del mite a la comprensió»*, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, novembre-desembre de 2011; *X Convegno AISC. Ciutat de l'amor: scrivere la città, raccontare i sentimenti*, Verona, febrer de 2012; *Convegno internazionale Viaggi rari. Letterature iberiche, letterature comparate*, Università di Roma-Tre, maig de 2014; *XVIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Universitat de València, juliol de 2015; *XIè Congrès Internacional de l'Associazione Italiana di Studi Catalani*, Universitat de Torí, setembre de 2015; *II Simposi Internacional Mites Clàssics en la Literatura Catalana Moderna i Contemporània. Aula Carles Riba*, Barcelona, octubre de 2015; *Fiestas y recreaciones urbanas (Taller de Historia de la Cultura)*, CSIC-Institució Milà i Fontanals, Barcelona, abril de 2016; *XXV Col·loqui Germanocatalà*, Bamberg, setembre de 2016; *LXII Anglo-Catalan Annual Conference*, University of Leeds, novembre de 2016; *Congreso Internacional «Teatro español y Teatro europeo: relaciones bilaterales»*, Universidad de Burgos, desembre de 2016; *International Conference On Medicine, Literature and Culture in the Early Modern Hispanic World*, Saint Andrews, Escòcia, juliol de 2017; *Segundo Coloquio de Estudios Hispánicos Medievales y del Siglo de Oro*, Durham, juliol de 2017. Per als *workshops*, la participació en jornades, seminaris i congressos, amb la concreció dels títols de les intervencions i els seus autors, s'ha d'anar a la pàgina web de Nise > equip > congressos.

s'havien forjat abans de l'inici dels projectes sobre Fontanella i que no han florit del no-res: tot plegat parteix dels anys vuitanta del segle xx, amb la creació d'unes infraestructures de recerca (repertoris, catàlegs, edicions, estudis, etc.) a les escoles de Barcelona, Girona i València. Avui, bona part dels deixebles d'Eulàlia Duran, Albert Rossich i Antoni Ferrando treballem plegats, vinculats directament o indirecta amb el projecte d'edició de l'obra de Fontanella, i hem col·laborat estretament en projectes com el *Panorama crític de la literatura catalana* (Rossich 2011), que inclou, com no podria ser altrament, també els estudiosos de les Illes, amb Joan Mas i Fina Salord al capdavant.

Ara bé, si s'hagués de posar en relleu algun dels trets distintius de l'equip de Nise, possiblement ens inclinàriem per destacar la preparació d'antologies poètiques profusament anotades, dirigides a un públic mitjà i, per tant, especialment vàlides per a l'estudiant universitari que s'enfronta per primera vegada a la lírica moderna: des de *Poesia catalana del barroc* de Rossich i Valsalobre (2006), que incorpora un nombre molt significatiu de poemes fontanellans, passant per *O he de morir o he d'amar*, específica per a Fontanella (2015), fins a altres iniciatives en marxa per a altres autors del període que parteixen dels mateixos paràmetres i que es troben en curs. Feina feta a banda, la seva publicació no hauria estat possible sense la complicitat de les editorials i els seus responsables (Gemma Garcia, Ed. Vitel·la; Jordi Cornudella, Ed. 62), que han estat capaços de desafiar les lleis del mercat amb uns productes que, d'entrada, tot fa pensar que no els faran rics. L'edició divulgativa de la poesia i el format antologia ens han semblat les eines més adients per seduir un lector que desconeix el període i els seus autors: partint sempre d'una edició crítica pròpia (publicada o inèdita), s'han seleccionat les obres sobre la base del criteri de l'excel·lència, per bé que tenint igualment presents altres paràmetres (predilecció pel sonet, la composició amb més prestigi del cànon occidental, i per les temàtiques properes a un lector actual; voluntat de representativitat territorial, etc.).

L'altra via formativa assajada amb els estudiants universitaris és la innovació docent, que hem fet pivotar mitjançant un projecte i una xarxa amb seu a la Universitat de València, que coordina Eulàlia Miralles (UV-SFPIE-RMD16-418839; UV-SFPIE-GER17-587193; UV-SFPIE-GER18-851069). De moment, s'hi han implicat alumnes de diversos centres i cursos del grau, que a través d'un projecte de narrativa transmèdia han aprofitat diversos canals (blogs, Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, etc.) per fer conèixer la literatura catalana moderna més enllà de la universitat; entre els autors triats per l'alumnat hi ha Fontanella.⁹ Aquests últims anys s'han anat confegint altres materials que són útils per a la docència: un conjunt de vídeos-píndola sobre aspectes clau de la literatura catalana moderna coordinats des de la Universitat Oberta de Catalunya per Narcís Figueras i Verònica Zaragoza (2017)¹⁰ o la gravació de la lectura dramatitzada de l'entremès de la *Tragicomèdia pastoral d'amor, firmesa i porfia*, dirigida per Albert Mestres (2017).¹¹ El resultat de tot plegat ha estat, fins ara, un canvi d'actitud sobre el

9. Miralles / Zaragoza (2017). Alguns dels resultats es poden veure a: <licaint.blogs.uv.es>, en construcció.

10. Encara no són consultables en obert.

11. Representada pels alumnes de l'Institut del Teatre durant la celebració del col·loqui *Les confluències artístiques en la literatura barroca*, el març de 2017; disponible a: <diobma.udg.edu/handle/10256.1/4667>.

període, que es percep clarament entre els alumnes universitaris, del primer curs del grau al darrer, i concretament en un nombre significatiu de treballs de final de grau (o dels antics treballs de final de carrera) sobre l'edat moderna i/o sobre Fontanella en tres de les universitats catalanes en què impartim regularment docència (València, Oberta de Catalunya i Girona).

Les actuacions en el segon i tercer cicle, orientades a la recerca, s'han encaminat a prioritzar la formació de postgrau i de doctorat en les línies de recerca del grup, que compta amb tres becaris (dos del programa propi de la Universitat de Girona i un del Ministeri). Així, i pel que fa concretament a Fontanella, s'han llegit tres treballs de final de màster, a les universitats de Girona i València, sobre les gilettes (Castaño 2013), les cartes literàries (Sogues 2013) i el *Panegíric* a la mort de Pau Claris (Sendra 2016). Pel que fa a les tesis doctorals, s'ha llegit la de Marta Castaño sobre les gilettes (Castaño 2018) i estan en curs la de Marc Sogues sobre les cartes literàries, la d'Anna Garcia Busquets a propòsit de la poesia civil i moral, la d'Àngels Sendra sobre el *Panegíric* i la de Sara Mortreux a propòsit de la poesia religiosa. I tot això sense oblidar altres investigacions que hi convergeixen: p. ex., el 2015 Verònica Zaragoza defensava una tesi sobre poesia femenina a l'edat moderna, que incloïa l'edició de la lírica de Contesina Fontanella, germana de Francesc, i un estudi sobre les refoses de la poesia de Francesc en l'àmbit del Carmel descalç. D'altra banda, els alumnes de segon i tercer cicle vinculats amb el projecte s'han mostrat especialment actius en la participació i organització de congressos de joves investigadors, com ara les *II Jornades Predoctorals en Humanitats* a la Universitat de Girona (juny de 2016) o el *I Congrés Internacional de l'Associació de Joves Investigadors en llengua i literatura catalanes* a la Universitat de València (setembre de 2017), en què van fer valer Fontanella i el barroc.

Com és lògic, les accions orientades a la formació dels estudiants i investigadors novells s'han dut a terme especialment en les universitats en què l'equip del projecte impartim docència. Però altres centres ens han convidat puntualment a fer sessions o conferències sobre Fontanella i el període, i hem aprofitat estades d'Erasmus-PDI per reivindicar el barroc literari català entre l'alumnat de fora. Tot plegat sigui dit per mostrar que el professorat que imparteix les assignatures de literatura catalana moderna a casa nostra o de literatura catalana a l'estranger, o que s'ocupa de matèries relacionades, sigui o no especialista en aquesta àrea, està atent a les novetats que es produeixen.

Queda per fer, en l'àmbit de la formació, una feina que s'advera imprescindible: els estudis preuniversitaris. Hem participat en la confecció d'algun manual de Batxillerat (Sogues / Zaragoza 2015), a partir de l'any que ve es preveu anar als instituts a fer conferències¹² i, en col·laboració amb alguns professors de secundària, preparem una jornada sobre literatura catalana moderna dirigida a aquest col·lectiu, amb la voluntat d'establir-hi llaços, poder treballar en comú i plantejar una revisió i actualització del currículum dels programes. És clar que la feina pendent en aquest àmbit (com també en els primers cursos d'universitat) va més enllà de la voluntat d'estudi d'un autor i la seva obra, perquè s'aborda tota l'edat moderna, però és de base. De fet, hauríem hagut de posar-nos-hi

12. La iniciativa la coordina l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona.

abans. Ara que disposem d'un gruix notable de manuals, diccionaris de literatura, repertoris d'obres i edicions, recursos de les humanitats digitals, etc., en condicions, no hi ha excusa i és el moment. S'haurà de convèncer tots els actors implicats (professors de secundària i universitaris, administracions, editorials, etc.) que la feina s'ho val.

La darrera pota de la tríada per a la canonització de Fontanella ha estat la divulgació, importantíssima igualment si tenim en compte les mancances derivades de la nostra tradició. Hem volgut Fontanella viu, i per això té perfil a Twitter i a Facebook, i es mostra actiu: comenta les novetats en la recerca, explica quan es fan actes en què es parla d'ell o d'altres autors coetanis, i està al dia del que passa i ho relaciona amb la seva època. També ens hem encarregat de refer la seva pàgina a la Viquipèdia. Hi ha hagut sobretot tres punts d'inflexió que ens han permès fer-nos visibles: per una banda, la concessió del premi LletrA a la pàgina web Nise; per una altra, el descobriment de la importància del manuscrit R (Biblioteca Lambert Mata de Ripoll); i, finalment, la publicació de l'antologia *O he de morir o he d'amar*. Així, el 2009 es creava la pàgina web de Nise i el setembre de 2013 se li concedia *ex aequo* el premi LletrA «pel seu paper a l'hora de donar rellevància històrica i literària a un període de la nostra literatura generalment bescantat», amb la repercussió conseqüent als mitjans i a les xarxes (televisió, premsa periòdica, webs institucionals, etc.). Fontanella ocupa un espai central a Nise, i el maig de 2014 va poder esgarrapar tres pàgines del dominical del *Diari de Girona*. Una mica més tard, el juny de 2014, TV3 dedicava un reportatge en el seu TN al manuscrit fontanellà de la Biblioteca Lambert Mata («Descoberta una joia literària a Ripoll», deia el titular) i l'*Ara* cedia mitja plana per a la mateixa notícia. Pel que fa a l'antologia, el temps dirà si hem aconseguit arribar al públic, però ara per ara podem afirmar que l'acollida ha estat bona. Apareguda a la tardor de 2015, se'n van fer presentacions a casa nostra i a l'estranger, i van participar en la presentació Josep Pedrals, que deia els poemes, i la companyia Xuriach, que els va cantar; després, Pedrals se'n va fer ressò al programa *Àrtic* de BTB (10 de desembre), on va llegir algunes de les composicions. I se'n van publicar força ressenyes a la premsa periòdica, amb títols tan reveladors com «Barroc reivindicat» o «El barroc existeix».¹³

L'esforç per arribar als mitjans de comunicació ha estat de tot el grup, amb la implicació d'amics, coneguts i saludats, que s'han conxorxat amb nosaltres i ens han ajudat a fer sortir Fontanella (i l'edat moderna) dels llimbs. I diríem que ens n'hem sortit, perquè mai fins ara un poeta barroc havia tingut tanta presència als mitjans i a les xarxes. També val a dir que Fontanella hi ha ajudat, i molt. La seva vida complicada, novel·lesca, de pel·lícula, amb una bona dosi d'amor(s), política, guerra, molt actual en molts sentits, i la seva producció, de caràcter marcadament autobiogràfic, el fan un personatge especialment atractiu, més enllà de la seva innegable vàlua literària, i fàcilment vendible. El de l'exposició pública ha estat potser el camí més tortuós de tots, perquè en desconeixem

13. *El Mundo* (Sam Abrams, 10 de setembre), *La Vanguardia* (Ada Castells, 3 d'octubre), *Ara* (Víctor Obiols, 10 d'octubre; Ignasi Aragay, 21 d'octubre), *Time Out* (Anna Carreras, 3 de novembre), *El País* (Xavier Dilla, 25 de novembre), etc. També n'han aparegut en revistes d'especialitat: *Afers* (Arantxa Llàcer, núm. 83, 2016), *Llengua & Literatura* (Carles Cabrera, núm. 27, 2017), *Estudis Romànics* (Sònia Boadas, núm. 39, 2017).

els mecanismes; ara bé, a la llarga ha beneficiat Fontanella i altres autors del mateix període: el programa *En guàrdia* de Catalunya Ràdio s'ha ocupat de Fontanella i de Garcia (25 de febrer de 2018; 5 de setembre de 2015), i *El Racó* de Mataró Ràdio, de Pujol (22 de febrer de 2018); el setembre de 2016 *Serra d'Or* dedicava una llarga entrevista a Albert Rossich, i el juny de 2017 Nise es tornava a desplaçar a la Biblioteca Lambert Mata per explicar ara als ripollencs la joia que tenien a la seva biblioteca i la Televisió del Ripollès hi dedicava un reportatge.¹⁴ Pot semblar poca cosa, així d'entrada, però no ho és. No per a un autor barroc.

Del viatge que l'equip de Nise ha fet fins aquí, de bracet amb Fontanella, se n'extreuen diverses conclusions generals. La primera, tòpica però en aquest cas absolutament certa, és que la feina en equip i les complicitats permeten avançar substancialment en la recerca, també en humanitats (només fa falta comptabilitzar el nombre de treballs signats per més d'un autor, tant en el cas de Fontanella com en altres investigacions, que ha materialitzat el grup), i fins i tot quan els recursos econòmics són, per dir-ho finament, migrants. La segona és que les institucions públiques de l'àrea lingüística catalana s'haurien d'implicar en projectes d'aquestes característiques i magnitud: no pot ser que la publicació de l'obra completa d'un autor cabdal de la nostra tradició s'hagi de sufragar bàsicament amb fons ministerials o gràcies a la bona voluntat de les editorials privades. Les polítiques culturals són precàries des de fa dècades, o no són, i una cultura no es construeix i es fonamenta amb solidesa si no les té.¹⁵ La tercera és que resulta peremptori superar la barrera de l'acadèmia i la rigidesa dels estudis erudits si volem trencar definitivament, i en tots els nivells, amb l'estigma dels segles moderns, i canonitzar un dels nostres autors, com ara Fontanella (però també Pujol, Despuig, Morlà, Ramis o qui pertoqui); per això, un equip de recerca és imprescindible que baixi del cel de l'erudició i escolti el professorat de secundària i batxillerat (constret per uns temaris imposats i envellits, en què la literatura es va diluint cada cop més i la literatura moderna només s'ensuma de lluny) i hi dialogui, que assagi noves experiències amb els alumnes universitaris que són els docents del futur, i, sobretot, que pugui comptar amb investigadors joves en formació, amb idees noves, que dominen el llenguatge de les xarxes i s'hi mouen amb facilitat. L'equip de Nise deu bona part de les iniciatives de difusió, i de la seva energia, als becaris de recerca que s'hi han implicat.

Fontanella no és un pretext. Fontanella és el millor poeta, el més complet, del barroc català i de tota l'edat moderna. Un poeta a l'alçada de March, de Verdager o de Carner, que mereix un espai destacat en el cànon de la literatura catalana. Per mèrits propis i no perquè s'hagi d'omplir la història literària dels segles moderns amb algun nom que més o menys sona. Quan tanquem el projecte de Francesc Fontanella li arribarà el torn a Francesc Vicent Garcia, un altre gran poeta i dramaturg. Aquest és el nou repte que el grup de recerca té entre les mans i que ja hem començat a dissenyar.

14. A la pàgina web de Nise hi ha un apartat dedicat a «Nise als mitjans», on es poden trobar totes aquestes referències i altres, amb els enllaços, agrupades en un Dossier de premsa i una línia del temps.

15. Val la pena llegir, en aquest sentit, les reflexions i propostes d'Izquierdo (2013).

BIBLIOGRAFIA

- ALBIACH, Àngels *et al.* (2007): *Llengua catalana i literatura. Temari*. Alcalá de Guadaíra: MAD.
- CASTAÑO, Marta (2013): *Francesc Fontanella i la melangia amorosa: edició crítica dels poemes d'absència dedicats a Gileta*. Girona: Universitat de Girona. [Treball final de màster. Inèdit.]
- CASTAÑO, Marta (2018): «*Ninguna fou tan amada*»: edició crítica i estudi de les giletetes de Francesc Fontanella. Girona: Universitat de Girona, Facultat de Lletres. [Tesi doctoral.]
- FONTANELLA, Francesc (2015): *O he de morir o he d'amar. Antologia poètica de Francesc Fontanella*, a cura de Pep Valsalobre, Eulàlia Miralles i Albert Rossich. Barcelona: Empúries.
- FONTANELLA, Francesc (2017): *Obra poètica completa de Francesc Fontanella, edició crítica electrònica*, a cura de Pep Valsalobre i Marc Sogues (coord.), Albert Rossich, Eulàlia Miralles, Marta Castaño, Anna Garcia Busquets i Narcís Figueras. Girona: Servei de Publicacions de la Universitat de Girona. En línia: <<http://www.nise.cat/BibliotecaDigital/Autors/FrancescFontanella.aspx>>. [Consulta: 10 de maig de 2018.]
- IZQUIERDO, Oriol (2013): «La Biblioteca de les Lletres Catalanes. Una Pléiade catalana és per força una quimera?», dins VENY-MESQUIDA, J. R. / MALÉ, J. (ed.): *La filologia d'autor en els estudis literaris*. Lleida: Aula Màrius Torres / Pagès ed., p. 461-471.
- MARTÍNEZ GIL, Víctor (2010): «Tradició, valors i discontinuïtat en la literatura catalana: oxímorons acadèmics i antiacadèmics», *Cultura*, 6, p. 122-141.
- MIRALLES, Eulàlia ed. (2010): *Del Cinccents al Setcents: tres-cents anys de literatura catalana*. Bellcaire d'Empordà: Edicions Vitel·la.
- MIRALLES, Eulàlia / Valsalobre, Pep (2013): «L'edició de textos catalans moderns», dins MARTÍNEZ GIL, Víctor (coord.): *Models i criteris de l'edició de textos*. Barcelona: UOC, p. 249-307.
- MIRALLES, Eulàlia / Zaragoza, Verònica (2017): «De las aulas universitarias a la red. Un proyecto innovador aplicado al aprendizaje y difusión de la literatura catalana barroca», dins *Congreso In-Red 2017*. València: Universitat Politècnica de València. En línia: <<https://sogo.uv.es/SOGO/so/eumijo/Mail/0/folderINBOX/folderDrafts/6096/3/6814-17324-1-PB.pdf>>. [Consulta: 10 de maig de 2018.]
- ROSSICH, Albert (2006). «Criteris d'edició», dins Rossich / Valsalobre 2006: 25-36.
- ROSSICH, Albert coord. (2011): *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. III: *Edat moderna*. Barcelona: Edicions Vicens-Vives.
- ROSSICH, Albert / Valsalobre, Pep (ed.) (2006). *Poesia catalana del barroc. Antologia*. Bellcaire d'Empordà: Edicions Vitel·la.
- ROSSICH, Albert / VALSALOBRE, Pep (2011): *Literatura catalana moderna (siglos XVI-XVIII)*. Madrid: Editorial Síntesis.
- SANSANO, Biel / VALSALOBRE, Pep (2009): *Fontanellana. Estudis sobre l'època i l'obra de Francesc Fontanella (1622-1683/85)*. Girona: Documenta Universitaria.

- SENDRA, Àngels (2016): *El Panegíric a la mort de Pau Claris, de Francesc Fontanella. Edició i estudi*. València: Universitat de València. [Treball final de màster. Inèdit.]
- SOGUES, Marc (2013): «Oïu senyores devotes...». *Edició crítica de les epístoles literàries de Francesc Fontanella a les monges dels convents dels Àngels i de Jerusalem*. Girona: Universitat de Girona. [Treball final de màster. Inèdit.]
- SOGUES, Marc / ZARAGOZA, Verònica (2015): «Del XVI al XVIII, tres segles cap a la modernitat», dins *Llengua i literatura, I*. Barcelona: Edebé, p. 112-131.
- SOGUES, Marc / VALSALOBRE, Pep (2017): «Poesía catalana digital: la edició crítica electrònica de la obra de Francesc Fontanella», *Studia Aurea*, 11, p. 31-54.
- VALSALOBRE, Pep / SANSANO, Gabriel (ed.) (2006): *Francesc Fontanella: una obra, una vida, un temps*. Bellcaire d'Empordà: Edicions Vitel·la.
- VALSALOBRE, Pep / ROSSICH, Albert (2007): *Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII)*. Barcelona: Editorial UOC.
- ZARAGOZA, Verònica (2015): «En vers vull desafiar». *La poesia femenina a l'àmbit català (segles XVI-XVIII)*. Girona: Universitat de Girona. [Tesi doctoral.]
- ZARAGOZA, Verònica / VALSALOBRE, Pep (ed.) (en premsa): *Fontanella polièdric. Poesia barroca i transmissió*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.